

Δελτίο

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ - ΧΕΙΜΩΝΑΣ 2010

ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 45

ΣΧΟΛΗ Ι.Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΟ

Η ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στάθης Κουτσούνης*

Είναι γεγονός ότι η διδασκαλία της λογοτεχνίας στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση δεν έχει βρει το βηματισμό που θα την οδηγούσε στην ουσία του αντικειμένου. Την ευθύνη φέρει καταρχήν το εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο δημιουργεί αρνητική εν πολλοίς νοοτροπία στην αντιμετώπιση της λογοτεχνίας τόσο από τους διδάσκοντες όσο και από τους διδασκόμενους. Το ότι είναι κάποιος φιλόλογος δε συνεπάγεται αυτόματα ότι είναι και κατάλληλος να διδάξει Λογοτεχνία, ένα αντικείμενο με ιδιαιτερότητες, που απαιτεί, αν θέλουμε να το προσφέρουμε σωστά, ειδικές δεξιότητες και ευαισθησίες. Δεν είναι τυχαίο, και δε γίνεται μόνο για λόγους ανάγκης, το γεγονός ότι πολλοί φιλόλογοι προτιμούν να «κλέβουν» ώρες από τη Λογοτεχνία για να διδάξουν Έκθεση. Από την άλλη οι διδασκόμενοι, στο βαθμό που η Λογοτεχνία δεν είναι μάθημα πανελλαδικώς εξεταζόμενο (πλην της Λογοτεχνίας Θεωρητικής κατεύθυνσης της Γ' Λυκείου, η οποία εν πολλοίς γίνεται μ' έναν τρόπο τυποποιημένο), έχουν κατατάξει το μάθημα στα «δευτερεύοντα», με όλα τα επακόλουθα. Δεν είναι στόχος αυτού του κειμένου να αναπτύξει σε βάθος τους λόγους που οδηγούν στην υποβάθμιση της λογοτεχνίας στα Γυμνάσια και τα Λύκεια. Θα ήθελα όμως να επισημάνω ένα συγκεκριμένο πρόβλημα, που πρέπει και μπορεί να αντιμετωπιστεί. Αναφέρομαι στην αποσπασματική προσφορά της λογοτεχνίας στο σχολείο, ένα τρωτό, κατά την άποψή μου, πολύ σοβαρό. Οι μαθητές διδάσκονται αποσπάσματα μόνον από μυθιστορήματα ή νουβέλες, ενίοτε αποσπάσματα από διηγήματα και, σπάνια έστω, αποσπάσματα και από ποιήματα. Ποτέ ολόκληρο μυθιστόρημα ή νουβέλα, ποτέ ποιητική συλλογή ή συλλογή διηγημάτων (με μικρή και μερική εξαίρεση τη Λογοτεχνία Θεωρητικής κατεύθυνσης της Γ' Λυκείου, όπου όμως υπάρχει άλλος προσανατολισμός και οι συνθήκες είναι τέτοιες, ώστε το πρόβλημα ούτε εξισορροπείται ούτε αίρεται). Να σημειώσουμε εδώ ότι στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, ακόμη και στη γειτονική Τουρκία, στα σχολεία διδάσκονται και ολόκληρα λογοτεχνικά έργα και όχι μόνον αποσπάσματά τους. Το ίδιο συμβαίνει και στο πρόγραμμα του International Baccalaureate (I.B.), όπου στο syllabus του μαθήματος της Λογοτεχνίας περιλαμβάνονται περί τα δέκα ολοκληρωμένα λογοτεχνικά βιβλία κατ' έτος. Να επισημάνουμε ακόμη ότι τα σχολικά βιβλία λογοτεχνίας στη χώρα μας είναι γεμάτα με πληθώρα κειμένων, χωρίς προσανατολισμό, πολλά από τα οποία ανήκουν σε ελάσσονες ή αδιάφορους συγγραφείς χωρίς ιδιαίτερο στίγμα. Και καθώς η διδασκαλία όλων των κειμένων είναι αδύνατη, ο διδάσκων, αν δεν ακολουθήσει τη σειρά του βιβλίου, κάτι που δυστυχώς γίνεται ενίοτε, με αποτέλεσμα να διδάσκονται τα πρώτα μόνο κείμενα χωρίς αξιολογική επιλογή, προβαίνει τις περισσότερες φορές στη στερεότυπη και ασφαλή επιλογή των καθιερωμένων και μόνο συγγραφέων.

Η κ. Ζυράνα Ζατέλη με τον Διευθυντή του Λυκείου, κ. Στάθη Κουτσούνη.

Θεωρώ ότι η αποσπασματική και μόνο διδασκαλία των λογοτεχνικών κειμένων στο σχολείο συνιστά σοβαρό μειονέκτημα για τη λογοτεχνία και το βιβλίο. Οφείλουμε λοιπόν να κάνουμε πρόταση προκειμένου να αρθεί το πρόβλημα. Και συγκεκριμένα, προτείνουμε στο Υπουργείο Παιδείας και Δια Βίου Μάθησης και στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο να εισαγάγουν και καθιερώσουν τη διδασκαλία στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση του ολόκληρου λογοτεχνικού βιβλίου, ολοκληρωμένων δηλαδή λογοτεχνικών έργων (ποιητικής συλλογής – συλλογής διηγημάτων – νουβέλας – μυθιστορήματος) ζώντος κυρίως συγγραφέως, ο οποίος και θα προσκαλείται στο σχολείο μετά την κριτική ανάγνωση του βιβλίου του για συζήτηση επ' αυτού και γενικότερα για τη λογοτεχνία με τους μαθητές. Εναλλακτικά μπορεί να προτείνονται βιβλία παλαιότερων συγγραφέων, που δε βρίσκονται εν ζωή, ή ξένων συγγραφέων. Προτείνουμε δηλαδή να ενταχθεί ξεκάθαρα στο Αναλυτικό Πρόγραμμα η διδασκαλία του ολόκληρου βιβλίου στο πλαίσιο του μαθήματος της Λογοτεχνίας, με στόχο να έρχονται σε επαφή όλοι οι μαθητές απανταχού της Ελλάδας και όχι αυτό να επαφίεται στην ιδιαίτερη σχέση που μπορεί να έχει ο διδάσκων με το αντικείμενο ή να αποτελεί προνόμιο των μαθητών που φοιτούν σε κάποιο καλό και οργανωμένο σχολείο. Να αναφέρουμε ότι η υπουργική απόφαση Γ2/7090 του 1995, όταν Υπουργός Παιδείας ήταν ο σημερινός Πρωθυπουργός, που προέβλεπε την ελεύθερη επιλογή λογοτεχνικού βιβλίου στο Γυμνάσιο (μόνο, όχι όμως και στο Λύκειο), δεν εφαρμόστηκε ποτέ συστηματικά. Επίσης, η σχετική οδηγία που εστάλη στα σχολεία το φθινόπωρο του 2009 μεταθέτει το θέμα στην καλή διάθεση των φιλολόγων, χωρίς το Υπουργείο να αναλαμβάνει ξεκάθαρα την ευθύνη του. Εμείς πιστεύουμε ακράδαντα ότι έχει φτάσει η ώρα να ενταχθεί η διδασκαλία του ολοκληρωμένου λογοτεχνικού βιβλίου στην εκπαιδευτική διαδικασία. Σχετικά με το επιχείρημα κάποιων ότι μπορεί το υποχρεωτικό του εγχειρήματος να λειτουργήσει αποτρεπτικά στην απόλαυση του βιβλίου από τους μαθητές, ας μην ξεχνάμε ότι ούτως ή άλλως η εκπαίδευση είναι υποχρεωτική για όλα τα αντικείμενα, σημασία όμως έχει ο εκπαιδευτικός να δημιουργήσει συνθήκες και προϋποθέσεις ώστε το υποχρεωτικό να μη γίνεται

* Ο Στάθης Κουτσούνης είναι ποιητής και φιλόλογος, Διευθυντής του Λυκείου της Σχολής Ι.Μ.Παναγιωτόπουλου.

καν αντιληπτό ή να μην είναι δυσάρεστο· άρα αυτό που μετράει είναι ο τρόπος με τον οποίο θα προσφέρει κανείς κάτι στον μαθητή του.

Η κ. Ρέα Γαλανάκη με τον Διευθυντή του Λυκείου, κ. Στάθη Κουτσούνη.

Να σημειώσουμε στο σημείο αυτό ότι το πρόγραμμα «Συγγραφείς και Εικονογράφοι στα Σχολεία» του Ε.ΚΕ.ΒΙ., λειτουργεί περισσότερο στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση και ελάχιστα στη Δευτεροβάθμια και επαφίεται στον πατριωτισμό των φιλολόγων και των βιβλιοθηκονόμων. Να αναφέρουμε επίσης ότι το θέμα έχει ανακινηθεί τελευταία από διάφορους φορείς. Τόσο στο συνέδριο της Πανελληνίας Ένωσης Φιλολόγων στη Μυτιλήνη το 2009, όσο και στην ημερίδα των εκδόσεων Μεταίχμιο την Άνοιξη του 2010 κατατέθηκε, εκτός των άλλων, σχετικός προβληματισμός, πράγμα που σημαίνει ότι υπάρχει ένας εντεινόμενος σκεπτικισμός για τα αρνητικά αποτελέσματα που έχει στους μαθητές και αυριανούς αναγνώστες η έως τώρα αποσπασματική διδασκαλία της λογοτεχνίας. Η Εταιρεία Συγγραφέων μάλιστα κατέθεσε διά του υπογράφοντος, μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου της, ο οποίος θεωρεί αναγκαία την εισαγωγή του ολόκληρου βιβλίου στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ανάλογη πρόταση προς το Υπουργείο Παιδείας και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Οι μαθητές με τα ως τώρα δεδομένα έρχονται σε επαφή, όπως είπαμε, μόνο με λογοτεχνικά αποσπάσματα, δημιουργώντας πολλές φορές στρεβλή εντύπωση ή μη κατορθώνοντας να συλλάβουν σφαιρικά το έργο ενός συγγραφέα. Βασικός στόχος της πρότασής μας λοιπόν, φέρνοντας τον μαθητή σε επαφή με το ολόκληρο βιβλίο, είναι:

- να τον βοηθήσει να γνωρίσει σημαντικά λογοτεχνικά έργα
- να συμβάλει στη φιλαναγνωσία του
- να τον ωθήσει να αναζητήσει και άλλα βιβλία του ίδιου ή άλλων συγγραφέων με ανάλογο θέμα
- και, κυρίως, να τον οδηγήσει στην απόλαυση του κειμένου και στην ενεργητική πρόσληψη των ερεθισμάτων που γεννά το βιβλίο. Θα μπορούσε μάλιστα η ανάγνωση του ολοκληρωμένου βιβλίου να κινείται έξω από υποχρεωτικές και καταπιεστικές βαθμολογικές συνιστώσες· θα μπορούσε, ας πούμε, να λειτουργεί όπως η Συνθετική Δημιουργική Εργασία, μετρώντας μόνο θετικά στη βαθμολογία, ώστε οι μαθητές να κινούνται με μεγαλύτερη χαρά προς αυτή την κατεύθυνση και να εξοικειώνονται κατά τρόπο ευχάριστο με τη λογοτεχνία, η οποία και θα διευρύνει την οπτική τους απέναντι στα πράγματα. Επιπλέον, θα συμβάλει ώστε οι μαθητές να

γνωρίσουν από κοντά τους συγγραφείς και να αντιληφθούν μέσω της συζήτησης μαζί τους την πορεία και την εμπειρία της γραφής.

Σχετικά με τη διαδικασία, οι μαθητές αναλαμβάνουν να διαβάσουν στις διακοπές των Χριστουγέννων ένα ολόκληρο λογοτεχνικό βιβλίο, το οποίο θα επιλέγεται από τον Κλάδο των φιλολόγων του κάθε σχολείου σε συνεργασία με τους μαθητές, με κριτήρια:

- την ποιότητα του συγγραφέα και του βιβλίου
- τα ενδιαφέροντα των μαθητών
- την έκταση του βιβλίου (μεγάλα σε όγκο βιβλία είναι δύσκολο να λειτουργήσουν)
- τη δυνατότητα και επιθυμία του συγγραφέα να επισκεφθεί το σχολείο στο οποίο παρουσιάστηκε το βιβλίο του.

Η σωστή επιλογή του βιβλίου είναι το Α και το Ω για την επιτυχία του εγχειρήματος. Αν υποτιμήσουμε το μαθητή, αν δε λάβουμε υπόψη τα ενδιαφέροντα και τις ευαισθησίες του, αν δεν ανιχνεύσουμε τους δεκτικούς εκείνους πόλους που θα συμβάλουν καθοριστικά να πλησιάσει ο μαθητής τη λογοτεχνία αλλά και η λογοτεχνία το μαθητή, το εγχείρημα θα αποτύχει. Η επιλογή βιβλίου ζώντος συγγραφέως με την προϋπόθεση να έρθει στο σχολείο για συζήτηση με τους μαθητές μετά την ανάγνωση του βιβλίου του έχει τη σημασία της και μπορεί να λειτουργήσει ως ένα επιπλέον κίνητρο για να διαβάσουν με μεγαλύτερο ενδιαφέρον οι μαθητές το βιβλίο. Στην περίπτωση που δεν μπορεί να κανονιστεί συνάντηση με συγγραφέα εκ των προτέρων, μπορεί εναλλακτικά, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, να επιλεγεί βιβλίο συγγραφέως που δε βρίσκεται εν ζωή ή ξένου συγγραφέα από μετάφραση, με την ίδια διαδικασία.

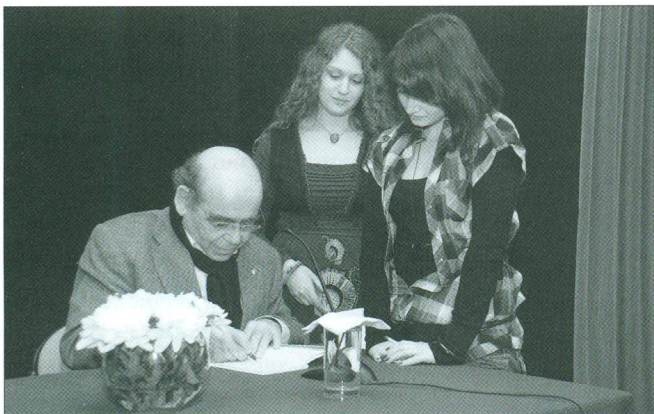
Ο κ. Βασίλης Βασιλικός υπογράφει τα βιβλία των μαθητών.

Στους μαθητές, για να ελεγχθεί αν διαβάστηκε το βιβλίο, μπορεί να μπαίνει ως γενικό θέμα εργασίας η καταγραφή των αναγνωστικών αντιδράσεών τους (θετικών και/ή αρνητικών) από την ανάγνωση του βιβλίου που επιλέχτηκε. Έχει μεγάλη σημασία να μπορεί ο μαθητής να εκφραστεί. Δεν είναι απαραίτητο να του αρέσει το βιβλίο που διάβασε. Το «μου αρέσει, δε μου αρέσει» ένα βιβλίο έχει να κάνει με πάρα πολλούς παράγοντες, με κοινούς τόπους, κοινά κριτήρια, κοινές φιλοσοφικές, ιδεολογικές, εν ευρεία έννοια, ή άλλες αντιλήψεις και προσλαμβάνουσες. Το πόσο σημαντικό είναι ένα βιβλίο δεν εξαρτάται από το αν μας αρέσει ή όχι. Σημασία βέβαια έχει να μπορούμε να διακρίνουμε την αισθητική ποιότητά του, ανεξάρτητα από την απόλαυση που μας προσφέρει.

Εν συνεχεία, αμέσως μετά τις διακοπές των Χριστουγέννων

Θέματα και απόψεις

και καθ' όλον τον Ιανουάριο (και συγκεκριμένα για 3 ώρες) θα γίνεται, στο πλαίσιο των ωρών του μαθήματος της Λογοτεχνίας, κριτική προσέγγιση του βιβλίου με συνεργασία διδάσκοντος και μαθητών. Θα τίθενται επιμέρους ερωτήσεις για τους άξονες του βιβλίου, τα επίπεδα και τα επιμέρους στοιχεία. Αυτό που έχει μέγιστη σημασία εδώ είναι να αντιμετωπιστεί το βιβλίο ως ένα ενιαίο όλον. Να μην ξεχνάμε ότι κανένα επιμέρους στοιχείο μέσα σ' ένα λογοτεχνικό κείμενο δεν μπορεί να λειτουργήσει ανεξάρτητα, όλα λειτουργούν στο πλαίσιο μιας ενότητας, ενός ολοκληρωμένου αισθητικού συστήματος. Στο τέλος Ιανουαρίου ή στις αρχές Φεβρουαρίου θα προσκαλείται ο συγγραφέας για δίωρη από κοντά συζήτηση με τους μαθητές. Η συζήτηση θα αφορά ειδικότερα στο βιβλίο που διαβάστηκε με προεκτάσεις σε ολόκληρο το έργο του συγγραφέα και γενικότερα στη λογοτεχνία (πεζογραφία-ποίηση), τα ελληνικά και διεθνή γράμματα, το εργαστήρι του συγγραφέα κ.λπ.

Ο κ. Θανάσης Βαλτινός υπογράφει τα βιβλία των μαθητών.

Να σημειώσουμε, τέλος, ότι όλο το προτεινόμενο σχέδιο εφαρμόζεται στη Σχολή Ι.Μ.Παναγιωτόπουλου, τόσο στο Γυμνάσιο όσο και στο Λύκειο, εδώ και πολλά χρόνια. Ιδιαίτερα στο Λύκειο, και παρά τον προσανατολισμό της βαθμίδας στην προετοιμασία των μαθητών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, είτε ο υπογράφων μόνος του είτε ο κλάδος των φιλολόγων, σε στενή συνεργασία με τον υπογράφοντα, με μεγάλο ενθουσιασμό, αγάπη για τη λογοτεχνία και ενδιαφέρον για τους μαθητές εφαρμόζουμε το συγκεκριμένο πρόγραμμα με μεγάλη αποτελεσματικότητα. Συγγραφείς, πεζογράφοι και ποιητές, μεταξύ των οποίων, με αλφαβητική σειρά, ο Θανάσης Βαλτινός (*Η κάθοδος των εννιά*), ο Βασίλης Βασιλικός (*Τριλογία – Το φύλλο*), η Ρέα Γαλανάκη (*Ο αιώνας των λαβυρίθων*), Η Ζυράννα Ζατέλη (*Στην ερημιά με χάρη*), ο Μέννης Κουμανταρέας (*Η φανέλα με το 9*), ο Θανάσης Κωσταβάρας (*Ο φόβος του ακροβάτη*), ο Ανδρέας Μήτσου (*Ο σκύλος της Μαρί*), ο Ντίνος Σιώτης (*Ποιήματα πυρκαγιάς*), ο Αντώνης Φωστιέρης (*Πολύτιμη λήθη*), ο Αργύρης Χιόνης (*Η φωνή της Σιωπής*) κ.ά. έχουν προσκληθεί στο Σχολείο μας, μετά την κριτική ανάγνωση των εντός παρενθέσεως βιβλίων τους, και έχουν συνομιλήσει με τους μαθητές μας για το έργο τους και γενικά για τη λογοτεχνία, με άριστες εντυπώσεις εκατέρωθεν.

Είμαι πεπεισμένος ότι τόσο το Υπουργείο Παιδείας όσο και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο θα αντιληφθούν την αναγκαιότητα της πρότασής μας και θα την υιοθετήσουν άμεσα, συμβάλλοντας έτσι στην αναβάθμιση της λογοτεχνίας, αλλά και της εκπαίδευσης γενικότερα.